

Van kerkhof tot kerktuin en de grafkelder in de kerk

Niets in- en rondom de kerk herinnert nog aan het verre verleden. In de kerk zijn geen graven meer zichtbaar, alleen mooie donkere tegels die het verleden bedekken. Ja, wel liggen in de historische hoek enkele over gebleven grafsteenfragmenten en in de tuin herinnert een zerk aan de kerkhof rondom de kerk.

De kerktuin bestaat uit gras, grint, planten, struiken en bloemen die het aanzicht bepalen.

Het muurtje om het kerkplein herinnert aan de oudst bekende pentekening uit 1743 door Jan de Beijer.

Dat was vroeger wel anders.

Terug naar het verleden.

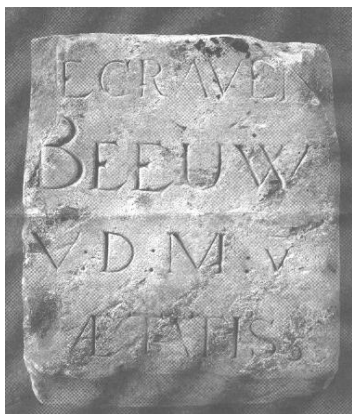
Wie oude kerken bezoekt, vooral in de steden, ziet dan nog vele grafzerken in de vloer. Eenvoudige, maar ook rijk ge-ornamenteerde. Vroeger was het voor de mensen die geld hadden en dus voornaam waren heel gewoon om in de kerk begraven te worden. De minder bedeeden vonden een rustplaats rondom de kerk op het zo genoemde kerkhof. Ook in Zelhem was het niet anders.

Begraven in de Kerk

In de kerk zijn velen begraven. Over de periode van vóór de reformatie eind 1500 weten we niets. Wie allemaal nadien in de kerkruinte zijn begraven weten we ten dele sinds 1751 uit de vanaf dat jaar aanwezige begraafboeken. Oudere gegevens zijn er niet. Op 12 april 1820 betalen de kinderen van wijlen J.M. Praasterink voor het begraven van hun vader in de kerk f. 6,00. Zo ook de weduwe W. van der Hout op 8 mei 1821 f.6,- voor het begraven van haar man. Andere namen zijn o.m. Maria Hukker; Dersken Hesselink; Jan Aalderink; Lucas Bennink om enkele namen te noemen die in Zelhem nog steeds voorkomen.

Wanneer Zelhemse predikanten kwamen te overlijden, werden zij begraven 'in het gestoelte'. Dat wil zeggen, binnen de zogenoemde dooptuin rondom de kansel. Mogelijk ds. Vos en ds. Francken. Zeker ds. Andreas Beeuw in 1753, en ds. Gerardus Boelen in 1806,

Na het oudheidkundig bodemonderzoek onderzoek in 1946 zijn alle in de kerk gevonden skeletdelen herbegraven in de Noord-Westhoek van de kerk.

De brokken grafzerk die nu in der kerk als herinnering aan vroeger aanwezig zijn, getuigen van 'opruimen' en weg ermee. Die van Ds .Beeuw is tijdens bouwwerkzaamheden voor een woning in het Schepersbos (Piersonstraat) gevonden.

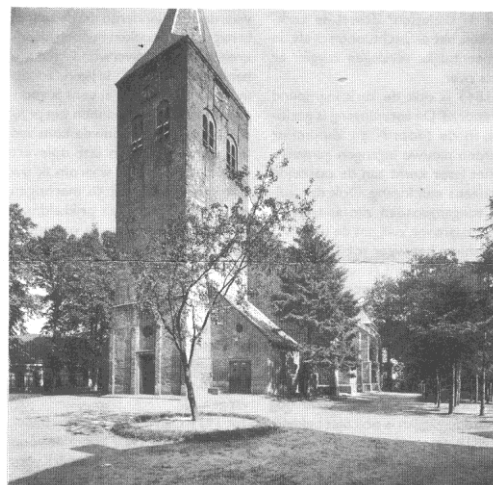
Het kerkhof

Nu het kerkhof. Dat lag uiteraard rondom de kerk. De linkergrens langs de weg naar Halle. Het Oosteinde lag ongeveer op de grens van het huidige oude gemeentehuis (het witte pand direct aan de weg). De zuidgrens in het verlengde van de huidige zuidgrens. Langs de zuid- en oostgrens lag vanaf de pastorie, langs het (pand van de huidige boekhandel) een voetpad naar de Weg op Halle. In al die eeuwen zijn heel veel personen in en rondom de kerk begraven.

Vanaf 1753 tot 1810 dus in zevenenvijftig jaar, geeft het begraafboek aan dat er 537 kinderen en 1027 volwassenen zijn begraven. Het gemeentelijke overlijdensregister van 1811 tot 1829 vermeldt 1020 personen, totaal 2580 personen in 76 jaar. Een 'topjaar' is 1819 met 91 doden. Er zullen heel wat tranen op het kerkhof zijn gevallen..... Dat het kerkhof in 1828 'vol' was, blijkt wel uit de zinsnede: *dat een niet tot stof verteerd lijk op het kerkhof moest worden opgedolven, wanneer zich een nieuwe dode aandiende en daarin begraven moest worden, zoals men dat op het oude kerkhof meermalen had zien gebeuren.*' schrijft de burgemeester in de aanloop naar de noodzaak tot een andere begraafplaats.

1808

Vanaf 1808 verandert er veel. De overheid vindt het vanwege stankoverlast en om gezondheidsredenen niet meer verantwoord dat in een kerk wordt begraven. [Daar komt de benaming "rijke stinker" vandaan] Ook op de kerkhoven binnen de kom van een stad of een wat groter dorp mag niet meer begraven worden. Ook Zelhem valt onder *die* grotere dorpen. Burgermeester en wethouder moeten omzien naar een plek buiten de kom. Daar maken ze geen haast mee. Na veel aandringen van de hogere overheid wordt uiteindelijk in 1828 een algemene begraafplaats aan de rand van het dorp, buiten de bebouwde kom aangelegd. Aan de huidige Kerkhoflaan.

De inwoners krijgen gelegenheid een graf te kopen en het is mogelijk overledenen op de nieuwe begraafplaats te herbegraven en eventuele grafstenen over te zetten.

De eerste persoon die er begraven is, heet Harmina Reindsen op 24 januari 1829, aldus een gedenksteentje bij de ingang. De vraag wie de laatste is geweest die op het kerkhof is begraven, levert het overlijdensregister van de gemeente Zelhem. Het is Roelov Harmen Jan Bennink, overleden 28 december 1828. Oud 61 jaar en geboren in Zelhem. Een van de beter gesitueerden in die tijd.

Wat gebeurt er nu met het 'oude kerkhof'?

In 1808 was de muur om het kerkhof zo slecht, dat die moest worden afgebroken. In Lichtenvoorde zijn 34 nieuw palen gekocht voor f.1,25 per stuk en vier paard en wagens gaan die halen. Voor tolgeld en vertering onderweg hebben de voerlieden f.3,30 betaald. Jan Bel en Engelbert Netens zetten de palen. Smid Hendrik Willem Praesterink levert het ijzeren hekwerk voor f. 145,60.

Tot 1843 wordt er niets over het kerkhof geschreven. Dan wil de burgerlijke gemeente een school bouwen. Zij denken, dat voor de plaatsing van een nieuwe school geen geschikter plaats zal te vinden zijn als op het kerkhof en wel op hetzelfde en gedeeltelijk op de pastorie naast de zuidzijde van de kerk.

De koop op erfpachtbasis gaat door. De school komt op het voormalige kerkhof te staan. Hoe het gegaan is met de skeletten? Zowel de kerkboeken, het erfpachtcontract als de gemeentelijke verslagen zeggen er niets over. We mogen ervan uitgaan dat de skeletdelen zijn herbegraven in een knekelput....

In 1843 is ook de kerk ingrijpend veranderd. De toreningang is gesloten. In de noord- en zuidmuur worden nieuwe ingangen gemaakt. In het koor komt aan de oostzijde eveneens een ingang. Ook dan zullen toegangspaden zijn aangelegd, maar daarover zwijgen de boeken.

Dan duurt het weer tot 1861 voor het plein weer eens genoemd wordt. De president kerkvoogd legt een plan voor om rondom de kerk eiken- heesters te planten, gazon aan te leggen en toegangspaden naar de drie ingangen te verharderen. Weer wordt nergens gesproken over het ruimen van de skeletten. Of er nog grafstenen liggen is ook niet bekend. In 1828 gaf de gemeente de nabestaanden gelegenheid tot herbegraven, zoals we al gelezen hebben, maar dat zal niet voor iedere dode gedaan zijn.

Die verharde paden zullen met slecht weer niet al te best zijn geweest. Redenen om in 1869 twaalfduizend stenen voor 150m² vloerwerk rondom de kerk door G.J. Bel te laten leggen.

De burgermeester juicht de verfraaiing wel toe, maar vindt de beplanting wat magertjes en schenkt de kerk een bedrag (of planten) om dat aan te vullen. Of hij dat uit eigen zak heeft betaald of dat de gemeente betaald heeft, staat er niet bij. Wanneer alles er piekfijn bijligt, laten de kerkvoogden via de kansel afkondigen;

..Waarin alle burgers opgeroepen worden niet op de grasperken te lopen en de ouders worden verzocht hun kinderen te vermanen zich niet aan vuilheid, moedwil of baldadigheid schuldig te maken, teneinden alzoo getoond worde dat de gemeente eerbied heeft voor haren eeredienst.

G. van Til wordt in 1899 de eerste tuinman om het kerkplein in orde te houden.

Baldadige jeugd

De jeugd, baldadigheid eigen, speelt natuurlijk wél op het kerkplein. De kerkvoogden hebben een oplossing. Prikkeldraad rondom het kerkplein. Zo in 1905 besloten en uitgevoerd. Maar dat valt verkeerd. Wat denken die kerkvoogden wel? Een dertigtal burgers doen hun beklag bij de burgemeester. Die schrijft de kerk: *--berichten dat bij mij is ingekomen een adres van een dertigtal ingezetenen, een klacht inhoudende omtrent het langs het kerkplein gespannen prikkeldraad, waardoor de kinderen die de school in het dorp bezoeken hunnen kleeders scheuren en verwondingen aan handen en beenen krijgen, zooals in de laatste tijd nog al eens is voorgekomen. Dat het spannen van prikkeldraad in de bebouwde kom van het dorp gevaar en last oplevert beaam ik ten volle, waarom ik uw college verzoek mij te machtigen voor uw rekening het prikkeldraad te doen opruimen en te vervangen door glad of zoogenaamd telefoondraad.*

Leuk zo'n zinsnede: 'mij te machtigen voor uw rekening'!!! De kerkvoogden gaan niet op de brief in. Het gaat erom dat het plein wordt beschermd. Hoe het afgelopen is? Niet bekend, maar het draad zal wel vervangen zijn.

Tot 1911. Dan is er in Varsseveld een publieke veiling. Daar koopt de voorzitter een oud ijzeren hekwerk voor f. 21,--. Hoe lang dat is en waar geplaatst, is niet vermeld.

In 1914 wordt dat aangevuld met stenen palen en smid Bosman levert nog eens 100 meter buis voor f. 45,--. De zuidgrens met Ditzel klopt ook niet. De heg staat ten dele op zijn grond. Ook die grens wordt recht getrokken en de coniferen herplaatst.

En in 1930 wordt het hekwerk aan de noordzijde vervangen door betonpalen en buizen. Het hek aan de oostgrens moet ook dringend vernieuwd worden, maar daarvoor is nog geen geld.

De laatste grote onderhoudsbeurt is in 1934. Het gehele kerkplein wordt onderhanden genomen. Gratis beplanting van de Sierteeltcentrale, in deze crisistijd mogelijk voor instellingen, maar dat mislukt. De beplanting wordt betaald uit speciale giften. Kerkvoogden gaan zelf de mouwen uit de handen steken en de grond bewerken en beplanten, daarbij geholpen door notabelen en vrijwilligers.

Dan wordt het 24 maart 1945!

Het bombardement

Een fatale dag voor kerk en kerkplein.

1951: Het muurtje, dat in 1808 is afgebroken wordt na bijna 150 jaar weer opgebouwd en het kerkplein krijgt weer het oude aanzien van vroeger.

Niet als kerkhof, maar een aan de eisen destijds ingericht plantsoen, omringd door de bomen die vermoedelijk omstreeks 1860 zijn gezet tijdens het opknappen van het plein. Wel is het muurtje aan de markt- en noordzijde zo'n twee meter naar binnen geplaatst. Voorheen behoorden de lindenbomen bij het plein en waren die eigendom van de kerk. Uit oogpunt van veiligheid voor de voetgangers wilde de gemeente graag een voetpad achter de bomen langs en is een strook grond met de bomen verkocht aan de gemeente. Wie nu, anno 2005 over de markt loopt ervaart een rechthoekig plein midden in het dorp omzoomd door bebouwing en het kerkplein met daarbinnen de Lambertikerk, zoals dat er vroeger ook kan hebben uitgezien.

Grafsteen of knekelputsteen

In 1930 ligt er een grafsteen links naast de toren. Meester Bögelholz schrijft daarover, dat de steen voor enige jaren in de nabijheid is opgegraven bij het hernieuwd aanleggen van het plantsoen.

In 1950 meldt architect Huistra, dat bij het uitgraven van de grond voor de bouw van het zuidportaal een zandstenen grafzerk is gevonden. Men heeft de steen voor nader onderzoek apart gelegd.

In de in 2005 vernieuwde kerktuin ligt in de noordoosthoek een zandstenen zerk. Nog vaag zichtbaar zijn een doodshoofd en twee gekruiste knekels. Het is de enige tastbare herinnering aan het verleden van het kerkhof rondom de kerk. Of de steen een graf heeft afgedekt of een zogenoemde knekelput [put waarin de "geruimde" skeletdelen werden begraven] afsloot is niet meer te achterhalen. Welke steen nu in tuin ligt en welke verloren is gegaan, is nog onbekend.

.....

De grafkelder voor het geslacht Van baer in de Lambertikerk van Zelhem

Korte inleiding:

Het kasteel Slangenburg ligt op de grens van Doetinchem en Zelhem en de hoofdoprijlaan komt uit op de Brunsveldweg die naar het dorp Zelhem gaat.

Het geslacht Van Baer, bewoont sinds de vijftiende eeuw het kasteel Men is na de reformatie katholiek gebleven.

Herman van Baer bekleedt diverse bestuursfuncties in Doetinchem Ook heeft hij veel belangen in Zelhem en is als richter binnen de Zelhemse Marke nauw verbonden met Zelhem.

Van oudsher hebben de Van Baers het ervelijkrecht binnen het koor van de Zelhemse kerk begraven te mogen worden wat in de katholieke periode uitzonderlijk was. In 1647 vraagt Herman van Baer aan de kerkmeesters een grafkelder voor 9 personen onder het koor te willen bouwen, waarvoor hij 100 Caroliguldens zal betalen. Daarin wordt toegestemd.

Wanneer generaal Frederik Johan van Baer na zijn overlijden in 1713 naar Zelhem wordt overgebracht, gaat de stoet door het nachtelijk duister, begeleid door 18 lijkdragers, 37 flambouw-dragers en 4 wapendragers, via de hoofdoprijlaan, die Brunsveldsche Allee heet, over de Brunsveldweg en via een deel van de Weg van Zelhem naar de Slangenburg richting het dorp om in de Lambertikerk te worden bijgezet.

De oprijlaan is circa 1100 mtr. De Brunsveldweg en de Weg Zelhem-Slangenburg is ruim 5200 mtr, Totale lengte ruim zes kilometer.

Generaal Frederik Johan van Baer voert als lijfspreuk.

Emirgit Virtus = Dapperheid en deugd overwinnen

Op de nu volgende pagina's vindt u de uitgebreide informatie.

De grafkelder voor het geslacht Van Baer van de Slangenborg

De grafkelder

In het aloude kerckenrekenboek dat in 1645 begint is het volgende opgetekend: *Alsoo de WelEd. Gestr. Manhafte Jr. Herman van Baer, Heere tot Slangenborg, Capitaen, etc., een erf- begravenisse inde kercke tot Selhem opt choir hadde, soo heeft sijn WelEd. vanden Richter, predicant ende kerckmrs., aldaer versocht te doen maken eenen kelder van acht lijcken, ende het negende voor de inganck, tot een erffel. Sepulture, presenterende daer voor aende voors. Kercke te betalen de somma van hondert carl [carolij] gl., Welck versoeck Richter, Predicant ende Kerckmrs. Voorn. sijn Welgemelt Ed. op approbatie vande meeste ende princpaelste Geerfde van Selhem toegestaen hebben, gelijk sij toestaen mitsdesen, dat namel. sijn Welgemelte Ed. wanneer' deselve sal gelieven, eenen kelder sal meugen doen maken opt' Choor inde Selhemse kercke tot een Erf-begravenisse, waer voor wij gemelte Richter, Predicant ende Kerckmrs. bekennen ontfangen te hebben de somma van hondert gl. bedanckende sijn gemelte WelEd, voor goede en parate betalinghe met belofte om hier van gerichtel. opdracht te doen waer ende wanneer' zijn duck gemelte WelEd. gelieve sal. Dit alles sonder argenlist gepasseert sijnde hebben wij bovengemelte dese opgerichte acte in oorkunde der waarheyd met eygener hant onderteekent. Actum, op Slangenburch dese 23 aug. 1647*

Onder stont

J. Eerlich. Richter
Magnus Umbgrove Eccl.s (=predikant)
Het (getekende) merk van Teunis Leussinck, kerckmr.
Het (getekende) merk van Jan Willinck, kerckmr.

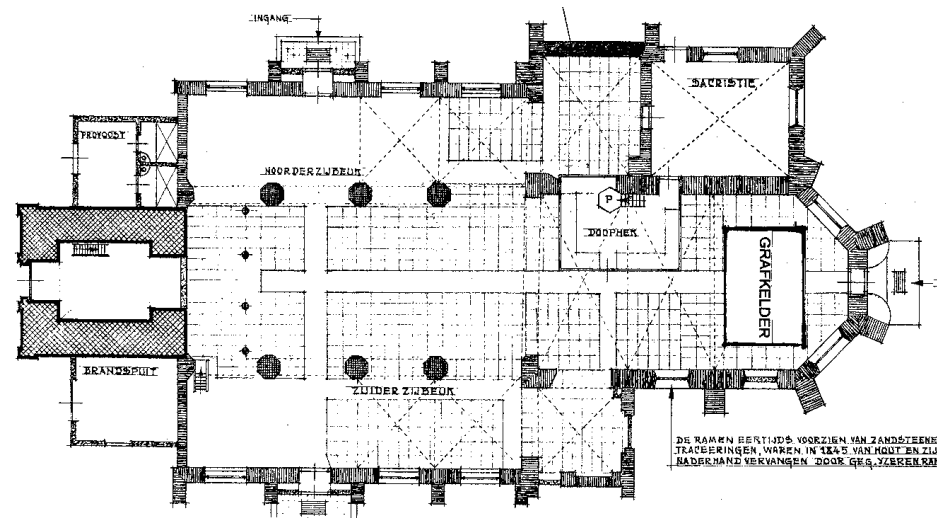
Ds. J. Wiersma van 1947 tot 1974 een van de Zelhemse predikanten, heeft in een uitgebreid artikel in de Kronyck over de akte en het geslacht Van Baer geschreven. Uit het artikel volgen hieronder de relevante notities.

In de vijfde regel staat *stont* en dat betekent dat er sprake is van een kopie van het origineel. Het geslacht van Herman Baer, Heer tot Slangenborg heeft het recht in de kerk van Zelhem te worden begraven en wel op het koor. (*erf-begravenisse inde kercke tot Selhem op t'Choor hadde*) en dat recht zal zeker stammen van vóór de reformatie omdat het geslacht Van Baer altijd een rooms-katholiek geslacht is geweest. Het begraven op het koor nabij het altaar was een recht dat was voorbehouden aan de parochiepriesters, maar, naar nu blijkt, ook een recht van het geslacht Van Baer. Een zeer oude adellijke familie in de Graafschap wonend op het Huis Slangenborg in Doetinchem. Uit de notities in het markeboek van Zelhem blijkt dat het geslacht Van Baer regelmatig in dat boek genoemd wordt als belanghebbende, zodat er van nauwe banden tussen hen en Zelhem sprake is.

Nu wil Herman van Baer het recht van begraven-worden op het koor omzetten in de vorm van een grafkelder op het koor in de nu Nederduitse Gereformeerde Kerk. Hij wenst zich, als vooraanstaand kapitein in het Staatse Leger en als Heer van Slangenborg, voor hem en zijn familie een grafkelder voor negen lijken.

Vreemd eigenlijk! Hij, rooms, wil zo'n vijftig jaar na de reformatie in de Achterhoek, een grafkelder in een protestantse kerk.

Herman van Baer wil voor de grafkelder 100 Caroliguldens betalen. Of dat voor het 'recht op' of voor het 'maken van' betaald moet worden is niet geheel duidelijk.

Testament

Staat de aankoop van de grafkelder in het kerckenrekenboek van 1645 opgetekend, in het equivalent van de diaconie is een testament opgenomen, dat luidt:

Zaliger Jonkheer Herman van Baer, Heer to Slangenborgh, heeft voor sijnen uijtersten wille aende armen alhier gemaect de somma van 300 gl. welck onder desselfs bedinge weduwe Vrouw van Slangenborgh alsnoch sijn berustende alsoo haer Ed. (luidt obligatie daarvan gepasseert anno 1653 den 27 juny op sich genomen heeft deselve driehondert gl. met 5 ten hondert alle jaer to verrenten. Heeft mede gml [=gemelte] weduwe bij haren leven voor haer persoon aende selve armen even soo veel namelijk driehondert guldens gegeven, soo dat de geseyde armen hebben te genieten aen capitael 600 gl. welcke Wed. Vrouw van Slangenborgh op sich genomen heeft, waarbij tot d'afflossinge too verpensioeneren met 30 gulden. Ende sal het eerste jaer sijnen aanvangh nemen ende verschijnen op aenstaende Christenis 1653. Is mede bij haer Ed. versocht

ende bij ons toegestaen, dat alle jaer voor Christenis vande gemelte penningen aen onse kerspels armen uijtdelinghe gedaen sal worden.

Hierop heeft Wed. Vrouw van Slangenborgh ao 1653 den 23 december gesonden en betaelt het eerste jaer met vier molder roggen ende een vaetien betenes

Die vier molder rogge en het vaatje betenes kan mogelijk gelijk zijn aan de rente van 5% over f 600,- zijnde f 30,-. [Betenes is mogelijk afkooksel van beten / bieten, een soort bietenstroop, misschien ook wel suikerbietenwijn, een wijn die anno 2006 weer in de Achterhoek wordt geproduceerd].

Bevestiging overeenkomst

Op 3 juni 1684 onderschrijft Magnus Umbgrove nog eens beide legaten. Hij was van 1645 tot 1656 predikant in Zelhem en vermoedelijk was men in 1684 niet meer geheel zeker over de uitvoering van de legaten.

Grafkelder niet meer zichtbaar

Volgens mondelinge overlevering moet bij de aanleg van de centrale verwarming in de kerk voorjaar 1934 de hardstenen zerk onherstelbaar stuk zijn gegaan. Het opbreken van de vloer voor de aanleg van de verwarmingsbuizen zou de oorzaak zijn geweest.

De in de grafkelder gevonden handvatten en een stuk weefsel worden wel opgestuurd naar het Rijksmuseum en uit het antwoord is duidelijk geworden, dat die voorwerpen uit de laatste helft van de zestiende eeuw zouden stammen.

Maar, was er wel een hardstenen grafzerk? Daar is in het verleden altijd over gesproken. Maar niemand heeft ooit iets gezien. Tot... ja, onderstaand verhaal.

Een ooggetuige

Bernard van de Toren in 1934 dertien jaar oud, later timmerman, is zoon van timmerman Van de Toren aan de Stationsstraat in Zelhem. Vader is in de kerk werkzaam en zoon Bernard kijkt belangstellend toe. Hij vertelt in 2005 het volgende:

Tijdens het opbreken van de vloer in het koor sloeg Regelink, opperman bij metselaar Vels, de pikhouweel door de vloer in een ogenschijnlijk lege ruimte midden onder het koor. Na het maken van een grotere opening en het maken van een passend laddertje door mijn vader, kon men naar beneden gaan en zag men dat het een grafkelder was. Metend circa 2,50 x 4,00 m met een diepte van circa 1,80 meter. Ik ben toen net als de andere arbeiders ook in de kelder geweest. Het 'dak' bestond uit drie gemetselde tongewelven, waarvan de middelste iets hoger was dan de twee buitenste, liggend in de lengte-as van de kerk. De ingang met de trap naar de kelder was aan de oostkant, afgedekt met een grote zandstenen afsluitsteen van zeker 13 cm dik. Links en rechts in de kelder lagen tenminste vijf kisten, twee op elkaar, wel in elkaar gezakt en vergaan, maar toch goed te zien dat het er twee waren. Tegen de achterwand een kleine kist waarin een kind begraven moet zijn geweest. Neen. Een hard stenen grafzerk heb ik nooit gezien. Alleen de zandstenen afdekplaat heeft de grafkelder afgesloten.

9

Bezichtiging grafkelder

Toen pas is de president-kerkvoogd de heer Bakker gewaarschuwd en nadat hij een en ander had bekeken en het nieuws zich als een lopend vuurtje door het dorp verspreidde, heeft hij gezegd dat de Zelhemmers tegen betaling van tien cent de grafkelder konden bekijken. En..., de een ging met een kistgreep, de ander met een bot of iets anders naar huis.

Dr. D.M. de Planque, kleinzoon van ds. De Planque vertelde mij (GR) in 2006 dat in de kelder ook een kleed of kledingstuk lag met daarop de letters IHS Het is het Christus-monogram, de eerste drie letters van het Griekse woord Iêsous, veelvuldig gebruikt om Jezus aan te duiden.

Het vervolg

De kelder en de zandstenen afdeksteen boven de ingang hebben vrijwel zeker onzichtbaar onder de tegelvloer gelegen, anders had men wel geweten dat er een grafkelder was. De grote afdekplaat van zandsteen boven de kelder ingang is in grote brokstukken afgevoerd en die hebben zeker een jaar tegenover de kerk, bij smid Nusselder op het erf gelegen. Hij, Nusselder, dacht erover daar twee slijpstenen van te maken.

1945

Na de vernietiging van de kerk in 1945 en de wederopbouw tussen 1948 en 1950 is de kelder weer onder de vloertegels terecht gekomen. Het is niet bekend of de kelder toen open is geweest, of er nog overblijfselen in de kelder aanwezig zijn, of dat ze zijn verwijderd.

WIE ZIJN ER BEGRAVEN

Jan Berends die veel onderzoek in de archieven heeft gedaan naar het kasteel Slangenburg en zijn bewoners brengt ons verder. Ook de beschrijving van grafzerken en rouwborden in kerken door baron Snouckaert van Schauburg geeft de nodige informatie. Beginnen we met het laatste.

Beschrijving van grafzerken en schilden

Albert Carel Baron Snouckaert van Schauburg is in 1841 op 78 jarige leeftijd overleden. Hij beschrijft in zijn boek *Afteekening van Grafzerken en Wapenborden in 46 kerken van ons land* ook die van Zelhem.

In eerste instantie, gelet op de 'mondelinge overlevering' betreffende de vernietigde grafzerk in 1934 werd gedacht aan een beschrijving van de grafzerken in de Zelhemse kerk. Bij nader bestudering van de teksten blijkt Baron Snouckaert van Schauburg toch duidelijk aan te geven in welke kerken grafzerken en/of schilden zijn beschreven. Voor Zelhem zijn het schilden, ook wel rouwborden genoemd, geweest.

10

Wie een wapenbord of grafzerk bekijkt, dan is het zo, dat in de wapenkunde rechts in werkelijkheid, bij bezichtiging de linkerzijde is. Onder de rubrieken vindt men onder rechts (in de beschrijving: regts) 1 de vader, 2, de moeder van vaders kant, 3 en 4 de overgrootmoeders van vaders kant en 5 tot en met 8 de vier betovergrootmoeders. Onder de rubriek links 9 de moeder, 10 de grootmoeder van moeders kant, 11 en 12 de overgrootmoeders en 13 tot en met 16 de betovergrootmoeders van moeders kant. Bij elke beschrijving worden 16 kwartieren vermeld, zo kom je op dertig voorouders.

De baron beschrijft ze voor Zelhem bij de nummers 385 tot en met 388. Totaal vier bordes. Bij elk schild de zestien kwartieren van de gestorvene. Zijn beschrijving is als volgt:

385: Gewoon schild –Baer- obiit 27 Meert 1667. Met 16 kwartieren.
Regts: 1 Baer; 2 Ripperda; 3 Ripperbant; 4 Twickeloe; 5 Broekhuijsen; 6 Buckhorst; 7 Ossenbroek; 8 Edelstucke;
Links: 9 Ripperda; 10 Heijden; 11 Twickeloe; 12 Reede; 13 Buckhorst; 14 Goer; 15 Edelstucke; 16 Lintelo

386: 2 Schilden naast elkaar.
Regts gewoon schild. –Baer-. Links Ovaal schild –Voorst-. Obiit 2 october 1678. Met 16 kwartieren.
Regts: 1 Voorst; 2 Gelder van Horst; 3 Eschede; 4 Voorst van Keppel; 5 Hoemoet; 6 Schenk; 7 Beverwoude; 8 Asewin;
Links: 9 Stepraedt; 10 Voorst van Doornik; 11 Gelder van Aersen; 12 Wittenhorst; 13 Doorninck; 14 Wese; 15 Schenk; 16 Haeften.

387: Gewoon schild –Baer- 1713 den 15 desember is overleden de Hooghwelgeboren Heer Frederik Johan Baron van Baer tot den Slangenburg. Eerste generaal van d' infantry ten dienste van den Staet der Vereenigde nederlanden etc. etc. Met de zestien kwartieren.
Regts: 1 Baer; 2 Ripperda; 3 Ripperda; 4 Heijden; 5 Ripperbant; 6 Twickel; 7 Twickel; 8 Reede.
Links: 9 Voorst; 10 Stepraedt; 11 Gelder van Aerssen; 12 Voorst van den Dooreweert; 13 Eschede; 14 Gelder van Aerssen; 15 Voorst van Keppel; 16 Weijtenhorst.

388: Gewoon schild –Stepraedt- Obiit den 5 September MDCCXXXIII. Met 16 kwartieren.
Regts: 1 Stepraedt; 2 Voorst; 3 Dorth; 4 Isendoorn à Blois; 5 Voorst; 6 Arnhem; 7 Wees; 8 Stommel;
Links: 9 Amstel; 10 Wassenaer; 11 Sperwoude; 12 Matenese; 13 Voorst; 14 Valckenaer; 15 Wees; 16 Loekhorst.
Dit is het schild van Derck Jan van Stepraedt van Doddendael,

Nog twee jonge kinderen

Van nog twee personen is bekend dat zij in Zelhem zijn begraven. Het is *Johanna Catrina Maria Antonia van Stepraedt*. Een half jaar oud is zij overleden en op 24 maart 1720 bijgezet in de grafkelder in de kerk van Zelhem.

Op 19 maart 1745 is oud een jaar en twee maanden *Derck Antoni Jan van Doornick* bijgezet in de grafkelder in de kerk van Zelhem. Zijn ouders waren Wilhelm Caspar van Doornick en Maria Agnes van Stepraedt.

Uit de opsomming van de in dit verhaal vermelde personen kan gezegd worden dat in 1653/1667, 1678, 1713, 1720, 1743 en 1745 totaal zeven personen in de grafkelder zijn bijgezet.

Emirgit Virtus = Dapperheid en deugd overwinnen.

In het Slangenburgarchief, aanwezig in Haus Vornholz in Ostfelde in het Münsterland zijn de stukken over de begrafenis aanwezig. Ook een schetsontwerp voor een wapenbord. Bij de schets is geschreven: *De 8 eerste quartieren van de Heer Generael Slangenburg, begraeve te Zelm in December 1713*. Deze beschrijving is gelijk aan die van Baron Snouckaert. De bijgeschreven spreuk *Emergit Virtus = de dapperheid en deugd overwinnen*, is een motto dat het leven van Frederik Johan van Baer weergeeft.

Bijzetting van generaal Frederik Johan van Baer.

Wanneer generaal *Frederik Johan van Baer*, geboren 27 juli 1645 op 15 december 1713 komt te overlijden, regelt de erfgenaam van Slangenburg, Johan Derck van Steenberg de bijzetting in de grafkelder in Zelhem. In die tijd was het voor de rijken en de adel gebruikelijk 's avonds of 's nachts begraven te worden. Het was toegestaan, maar het kostte extra geld. Wie dat had, deed dat en onderscheidde zich ermee. Vandaar dat in de lijkstoet ook de nodige flambouwdragers meeliepen.

Een lange lijst met namen van hen die daarbij een taak hadden geeft een beeld van de stoet die vanuit Slangenburg richting Zelhem trok.

Wapendragers zijn (4 personen):

Arent Ruijterinck, Jan Cock en Hendrick Derckse, Jan Timmermans Soon.

Lijst van de dragers van het lijk zijn (18 personen):

Derck Kolenbrander, Evert Planten, Frits van Bensum, Peter de Greeff, Frerick ten Ham, Floris de Bruijn, Garret Jan van Heeckeren, Jan Overcamp, Jan Osewolts, Jan Coops, Jan ten Ham de smit op de merckt, Jan Huender de wijncoper, Hendrick Huender, Gosen te Boeckhorst, Antoni Jansen, Jan van Taeck, Rechter Planten, Derck ten Ham hoefsmid.

Flambouwdragers zijn (22 personen)

De vrouw van Hardensteijns knecht Lambert, Heer Capteijn Wittens knecht Jurrien, Berent ter Horst in de Heese Straet, Aelbert Lamberts of Sevinck, Borgemr. Worms knecht Lambert Nutselder, Jacob Anckersmit, Hendrik Pannenbecker, Hendrick Woessinck, Wessel Barvelts de poorter, Jan van Vossen,, Coenraet Elgershuijsen, Arent Panbeker, Hendrick Hoetinck, Wolter van der Horst, Willem Kimmeken, Maurits Winolts, Teunis Bussink, Osewolt Onnekinck, Hendrick Kleijn, Den Holtcampsen mulder of de soon, Een van Otters soons, in dit geval Hendrick, Hendrick Anckersmit.

Flambouwdragers buiten de stad zijn (15 personen):

Gerrit Lettinck, Hols, Tenck, Brincks, Bouhuijs, Westhoeven, Goormans Jan, Wentinck, Leeuwerick, Sagtleven, Tenpasen de snijders knecht, Daniel, Gerrit Plumer, Gerrit Wegman.

Onze knechts (... personen)

Andries Bueckman, De koetsier, De voorrijder, Hendrick Wijers, Matthijs Gertsen, Hendrick Kokkinck, [vanaf hier is het papier afgescheurd, zodat niet is na te gaan hoeveel namen er nog volgden].

Toelichting bij enkele woorden

Wapendragers: Zij zullen de wapenschilden of rouwborden met de daarop geschilderde familiewapens hebben gedragen.

Flambouwdragers: Waarom zijn er zoveel flambouwdragers nodig? Begraven vindt toch overdag plaats? Welnu in de zeventiende eeuw was het deftig wanneer men 's avonds of soms wel 's nachts werd begraven. Voor het begraven in de avond of nacht moest belasting worden betaald. Hoe later, hoe meer. De Van Baers behoorden tot de deftige stand. Dus een begrafenis in het avondduister of misschien wel 's nachts hoorde er dan bij.

Rouwborden hebben het koor gesierd

Een of meer rijk gedecoreerde grafzerken hebben niet in de kerk gelegen.

Uit de beschrijving van Baron Snouckaert van Schauberg weten we dat het een viertal fraaie rouwborden zijn geweest met de wapens van de familie die de wanden van het koor hebben gesierd als een omlijsting van de daar aanwezige grafkelder.

De borden zijn in 1795 verloren gegaan. De Statistieke Beschrijving van Gelderland in 1808 zegt wat Zelhem betreft daarover: *Gedenktekenen en andere merkwaardigheden vind men er, in volstrekten zin niet. De overlevering wijst nogthans in de gereformeerde kerk te Zelhem op het choor een graf aan, waarin het lijk van Fredrik van Baer, heer van den Slangenborgh, in leven generaal van de infanterie ten dienste dezer landen, begraven is. Het schone wapen, tot 1795 boven dat graf hangende, is door de heersschende zugt van die tijd weggenomen en geheel verloren geraakt.*

Dat houdt zondermeer in, dat tegelijkertijd ook de drie andere wapens zijn vernietigd.

1993

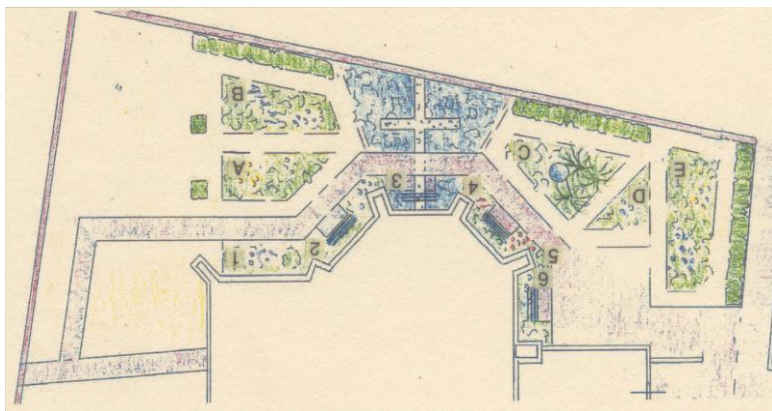
Het interieur van de kerk is in 1993 aangepast aan de eisen van de tijd.

Henk Jansen, senior medewerker bij de Zelhense aannemer Middeldorp daarbij werkzaam, vertelde dat in verband met het aanbrengen van een verhoogde kooruimte er twee gaten gemaakt zijn om te beoordelen hoe stabiel en sterk de vloer boven die kelder was. Men wist globaal waar men gaten moest maken. De vloer was circa 30 cm dik. Van welk materiaal wist hij niet meer. De ingang lag circa 1.50 m vanuit de achtermuur. De diepte was bij meting ongeveer manshoog, 1.75 m. Men is toen niet in de kelder geweest.

Tot ophoging van het koorgedeelte heeft men een laag van circa 30 cm schuimbeton in het koor aangebracht als versterking van de vloer. Daarna zijn de nieuwe vloertegels gelegd. Jammer dat men in de nieuwe vloer geen contouren heeft aangebracht en een zichtbare inkijs naar de kelder als herinnering.

.....

De liturgische tuin

Najaar 2005 is de nieuwe tuin gereed gekomen.

Het college van kerkrentmeesters heeft de Liturgische Werkgroep gevraagd met een voorstel te komen. Daarop is uit die groep een werkgroep Herinrichting Kerktuin geformeerd. Na vele besprekingen en het doorspreken van de gedachten over de tuin in beide groepen heeft Sjanet Vlug de ideeën vorm gegeven en de ontwerptekening gemaakt.

In de toelichting op het ontwerp schrijft zij: onder meer:

Open en ruimtelijk
de Lambertijkerk mag gezien worden!

Voorzijde – entree

Mooi en praktisch: gras waar het kan, verharding waar dat wenselijk is. Een breed pad van rode, gebakken klinker naar de voordeur van de kerk en een klinkerpad naar de fietsenstalling en het kerkelijkcentrum.

Op het gras aan de rechterzijde van de entree een kinderkring van bankjes in de kleuren van het kerkelijk jaar. Paars = advent en 40-dagentijd; Wit = kerst en pasen; Rood = pinksteren.

Bezinningstuin rond het koor van de kerk

Door dit tuingedeelte loopt een breed pad van rode, gebakken klinker, beginnend bij de zij-ingang, langs het koor, uitkomend bij het Kerkelijk-Centrum. In de nissen tussen de steunbeeren bankjes voor een moment van bezinning.

De plantvakken aan de voet van de koormuur volgen in plant, bloei en kleur de gang van het Kerkelijk Jaar: Van Advent tot de laatste Zondag.

Aan de andere zijde van het pad plantvakken waarin bloemen en heesters staan met een bijzondere, symbolische betekenis.

Centraal in deze tuin, in het verlengde van de as van de kerk, op het oosten gericht, ligt een kruis, als symbool voor de opstanding: het Paasfeest.

Het waterelement completeert het geheel en verbeeldt het woord Water dat veelvuldig in de Bijbel in vele betekenissen voorkomt.

Tijdens het gereedmaken van de kerktuin zijn twee stenen van moeras-ijzererts gevonden. Een grote steen van ca. 53 x 47 x 30 cm. en een van 21 x 20 x 14 cm. De grote steen heeft zichtbaar plekje gekregen in dit tuingedeelte.

Historische schets III
Zelhem juni 2011 V2
Gerrit rijsdorp